

УДК 72.012.8:727.7

Данило Косенко, Анастасія Лісовська
(Київ, Україна)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРЕДМЕТНОГО ОТОЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У КИЇВСЬКИХ ШКОЛАХ

У статті наводяться результати польового дослідження функціонування предметного оточення старшокласників у трьох школах міста Києва. Досліджувались питання обладнання приміщень, взаємодії учнів з предметним оточенням під час уроків та перерв, зберігання особистих речей учнів тощо. Попередньо окреслено напрямки покращення освітнього простору шкіл.

Ключові слова: школа, навчальний заклад, освітній простір, дизайн інтер'єру, дизайн меблів.

The field study have been provided in the upper school rooms in three public schools in Kyiv, Ukraine. The research points were: rooms furnishing and equipment, upper school students' interaction with environment during lesson hours and brakes, possibilities for students' personal possessions storage etc. Recommendations for improvement of learning and recreational spaces in the schools are preliminary carried out.

Keywords: school, educational institution, learning spaces, interior design, furniture design.

В Україні стартувала реформа середньої школи, ухвалено новий Закон «Про освіту», затверджено концепцію «Нова українська школа». Ця концепція передбачає, між іншим, також зміни в організації освітнього простору навчальних закладів, забезпечення можливості для різноманітних форм навчальної діяльності, комфортних умов для роботи та відпочинку учнів та вчителів. Тим часом переважна більшість шкіл України знаходиться в будівлях, зведених ще за радянських часів, на основі тогочасних норм, правил та концепцій. Оскільки масова реконструкція таких будівель вочевидь не може відбутись швидко, актуальним є виявлення можливостей створення сучасного освітнього простору засобами дизайну інтер'єру і меблів, без докорінної зміни структури будівлі. Така робота вимагає точної постановки задачі на основі виявлення сучасного стану предметно-просторового середовища школи, врахування передового світового досвіду, побажань учасників освітнього процесу.

Питання функціонування предметно-просторового середовища школи активно досліджується у світовій науці. Загальні рекомендації до меблювання шкіл викладено у матеріалах ЮНЕСКО [14]. Вчені різних країн досліджують питання відповідності шкільних меблів антропометричним параметрам учнів (наприклад, [3, 4, 6, 7, 10]). Нові підходи до ергономіки учнівських меблів викладено у таких роботах, як [1, 5, 9, 13] тощо, та зафіксовано у європейському стандарті, що чинний також в Україні [19]. Питання взаємодії учасників освітнього процесу із предметно-просторовим середовищем школи досліджуються у таких роботах, як [2, 8, 11, 12] та інших. Всі ці дослідження мають виразно локальний характер, можна побачити істотні відмінності результатів у різних країнах, що пояснюється відмінностями у місцевих традицій та освітніх систем. Таким чином, для вдосконалення освітнього простору українських шкіл в першу чергу необхідним є комплексне дослідження стану освітнього простору в школах України. Пропонована стаття розглядає один з аспектів цього питання.

Мета і завдання. Метою дослідження було виявлення особливостей функціонування предметного оточення старшокласників для обґрунтування пропозицій щодо його удосконалення.

Завдання:

- дослідження наявного стану меблювання та обладнання навчальних та рекреаційних приміщень;

- виявлення способів взаємодії учнів з елементами предметного середовища, як організованого (шкільні меблі та обладнання), так і спонтанного (власний одяг, особисті речі тощо);
- формування рекомендацій щодо вдосконалення меблювання приміщень школи з урахуванням отриманих результатів.

Методи та засоби дослідження. Дослідження проводилось у трьох загальноосвітніх школах на Лівобережжі міста Києва протягом лютого-квітня 2017 року. Використовувались методи візуального огляду приміщень та меблювання, спостереження за діяльністю учнів, анкетування учнів та вчителів, співбесіди.

Анкетування проводилось окремо учнів та вчителів шкіл. Час на заповнення анкети не обмежувався (опитувальні листи видавались учасникам з проханням заповнити та повернути протягом 1–2 тижнів). Перед анкетуванням учасників було повідомлено, що опитування є анонімним, проводиться з метою виключно наукового дослідження, результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Повідомлення такого ж змісту було розміщено на початку опитувального листа.

Анкета для учнів включала такі запитання:

1. Де зберігається ваш вуличний одяг?
2. Де зберігається ваше вуличне взуття?
3. Де зберігається ваш одяг для уроків фізкультури?
4. Де знаходиться ваша сумка / рюкзак під час уроку?
5. Наскільки розташування меблів та особистих речей у класі дозволяє вільно рухатись у приміщенні?
6. Оцініть розміри поверхні робочого столу.
7. Де ви частіше знаходитесь під час перерви?
8. Що ви частіше робите під час перерви?
9. Де ви їсте під час перерви?
10. Де знаходиться під час перерви ваша сумка / рюкзак?
11. Оберіть відповідь, з якою ви скоріше згодні: а) я не можу залишити власні речі без нагляду; б) я не турбуюсь щодо власних речей, де б їх не залишила / залишив.
12. Оберіть відповідь, з якою ви скоріше згодні: а) мені скоріше комфортно у приміщенні школі, все влаштовано добре; б) в облаштуванні шкільних приміщень мене дещо не задовольняє.

Анкета для вчителів включала такі запитання:

1. Де Ви частіше перебуваєте під час перерви?
2. На Вашу думку, облаштування класу (кабінету), де Ви працюєте: а) добре відповідає потребам навчального процесу в цілому; б) є зручним скоріше для вчителя; в) є зручним скоріше для учнів; г) погано відповідає потребам навчального процесу в цілому.
3. Чи можете Ви вільно пересуватись приміщенням під час уроку?
4. Чи змінюється розташування учнівських меблів в класі (кабінеті), де Ви працюєте, і чому?

Деякі додаткові питання анкет, що стосувались інших аспектів дослідження, не наведено у цьому переліку. Запитання обох анкет передбачали вибір з кількох наведених варіантів відповідей; по деяких питаннях давалась можливість множинного вибору. Крім того, де це мало сенс, включалося відкрите поле «ваш варіант».

Відповіді на анкети отримано від 165 учнів 8–11 класів та 15 вчителів, що працюють в цих класах.

Результати дослідження. Огляд приміщень шкіл виявив, що навчальний простір (класи, кабінети) у школах є обладнаними в цілому відповідно до функції та чинних нормативних вимог [15, 16, 19]. Меблювання включає типові учнівські столи на 2 місця зі стільцями, робоче місце вчителя, шафи для навчального приладдя та зрідка для особистих речей учнів. В той же час у рекреаційних просторах, призначених для учнів старших класів, наявні лише елементи озеленення, інформаційні стенди тощо. Можливості для зміни видів діяльності учнів у цих приміщеннях відсутні. Спостереження виявило, що учні під час перерв, як

правило, перебувають у рекреаціях, носячи з собою сумки (рюкзаки). Класи під час перерв, як правило, замкнено. Частково це підтверджується даними анкетування, згідно яких 53% учнів зазначають, що на перерві знаходяться у коридорі, 20% – у шкільній їдальні, 22% – на вулиці. При цьому 37% учнів зазначають, що під час перерви гуляють, бігають, 32% вказують, що сісти нема де, тому доводиться ходити. Вочевидь, це не відповідає повністю потребам учнів, бо 82% опитаних учнів під час перерви спілкуються з друзями, 26,5% слухають музику, 20,5% думають на самоті, 42% їдять. Всі ці види діяльності потребують спеціально облаштованих комфортних місць, які наразі в приміщеннях шкіл відсутні.

Меблювання класів викликає неоднозначне ставлення учнів та вчителів. Скажімо, 70% учнів вказують, що можуть вільно дістатись до свого робочого місця, в той же час лише третина вчителів має можливість вільно підійти до кожного з учнів у класі, а 20% вчителів зазначають, що проходи у класах вузькі та захаращені (натомість лише 7% учнів вказують на незручні проходи). Щодо облаштування робочих місць, то ним задоволені 58% учнів, ще 20% бажали б мати окреме робоче місце, а 22,5% вказують на недостатню площу поверхні стола. В цілому 20% вчителів вважають, що облаштування класу є зручним лише для вчителя, а 53,5% вчителів взагалі незадоволені облаштуванням класів, у яких працюють. При цьому третина вчителів не бачить потреби у зміні розташування учнівських меблів у класі, 13,5% вважають це технічно неможливим, натомість 46,5% вчителів змінюють розташування меблів для проведення позаурочних заходів, але лише 6,5% опитаних вчителів йдуть на такі зміни під час проведення уроків.

Питання зберігання особистих речей учнів не вирішено системно. Згідно результатів анкетування, лише 42,5% школярів користуються гардеробом для зберігання верхнього одягу; решта – зберігають його у класі, носять з собою. Не перевзуються в школі 63,5% учнів (вочевидь також і через відсутність умов для зберігання взуття), носять з собою одяг для фізкультури 44% учнів, ще 26,5% зберігають такий одяг у класі. Так само не вирішено питання зберігання рюкзаків, що нерідко захаращують приміщення та створюють інші незручності (у 69% випадків учні вказують, що під час уроку рюкзак знаходиться на підлозі). Під час перерв 59% учнів залишають рюкзак в класі, 39% носять із собою. При цьому дві третини учнів зазначають, що побоюються залишати особисті речі без нагляду.

Окремим є питання організації харчування учнів старшої школи. Лише третина учнів зазначає, що їсть у шкільній їдальні, тим часом як 54% опитаних їдять у класі, 28% – у коридорі. Спостереження дозволяють зробити припущення щодо причин цього. По-перше, шкільні їдальні, як правило, розташовано досить далеко від кабінетів старшої школи, і дістатись туди протягом перерви не завжди можливо. По-друге, простір їдальні здебільшого облаштовано для організованого харчування учнів молодших класів, і старшокласники не мають у таких приміщеннях можливостей для комфортного прийому їжі. Є сенс дослідити можливість облаштування місць для швидкого харчування в рекреаційних приміщеннях старшої школи.

В цілому, за результатами опитування, 40% учнів та 53% вчителів не задоволені облаштуванням приміщень школи.

Висновки. Проведене дослідження показує, що предметне середовище досліджених шкіл недостатньо пристосовано до потреб старшокласників. Облаштування класів та кабінетів викликає незадоволення значної частини учнів та особливо вчителів і, хоча відповідає чинним нормативним вимогам, не є пристосованим до запровадження нових форм організації навчальної роботи на основі гнучкого навчального простору. Рекреаційні простори здебільшого є необлаштованими та некомфортними, не надають учням можливостей для відпочинку, спілкування або усамітнення. Питання зберігання особистих речей учнів (верхній одяг, змінне взуття, рюкзаки тощо) систематично не вирішено, що призводить до цілої низки незручностей як під час уроків, так і на перервах. Приміщення їдальні є некомфортними для старшокласників, через це учні здебільшого їдять у непристосованих місцях (у класах, коридорах тощо). На нашу думку, предметне середовище школи частково можна покращити шляхом внесення змін та доповнень у меблюванні як НП, так і РП.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. J. Aagaard-Hansen, A. Storr-Paulsen. A Comparative study of three different kinds of school furniture // *Ergonomics*, 1995, vol 38, no 5. – P. 1025–1035.
2. S. N. Admankar, H. L. Sarambekar. Teenagers opinion regarding existing school furniture and musculo-skeletal problems // *International Journal for Home Science Extension And Communication Management*, 2015, vol 2, no 1. – P. 13–17.
3. A. O. Ajayeoba, K. O. Oladosu, L. O. Adekoya, A. O. Olujimi. Ergonomic Evaluation and Establishment of Suitable Classroom Furniture Design Specifications for Secondary School Children in South-Western Nigeria // *Innovative Systems Design and Engineering*, 2016, vol 7, no 3. – P. 2222–1727.
4. H. I. Castellucci, M. Catalan, P. M. Arezes, J. F. M. Molenbroek. Evidence for the need to update the Chilean standard for school furniture dimension specifications. // *International Journal of Industrial Ergonomics*, 2016.
5. H. I. Castellucci, P. M. Arezes, J. F. M. Molenbroek. Applying different equations to evaluate the level of mismatch between students and school furniture. // *Applied Ergonomics*, 2014.
6. H. I. Castellucci, M. A. Gonçalves, P. M. Arezes. Ergonomic Design of School Furniture: Challenges for the Portuguese Schools. // *2010 AHFE International Conference*, 2010.
7. P. C. Dhara, G. Khaspuri, S. K. Sau, Complaints arising from a mismatch between school furniture and anthropometric measurements of rural secondary school children during classwork // *Environmental Health and Preventive Medicine*, 2009, vol 14, no 1. – P. 36–45.
8. D. Domljan, I. Grbac, Z. Vlaović. Pupils' sitting behaviour in relation to design of the school furniture. // *Proceedings of 3rd International Ergonomics Conference, Ergonomics 2007 June.13th-16th, 2007, Stubičke Toplice, Zagreb, Croatia*.
9. M. A. Gonçalves, P. M. Arezes. Postural assessment of school children: An input for the design of furniture. // *Work*, vol. 41, 2012. – P. 876–880.
10. P. J. Kane, M. Pilcher, S. J. Legg. Development of a furniture system to match student needs in New Zealand schools. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.iea.cc/ECEE/pdfs/art0225.pdf>.
11. C. N. Khanam, M. V Reddy, A. Mrunalini. Opinion of Students on Seating Furniture Used in Classroom. // *Journal of Human Ecology*, 2006, vol 20, no 1. – P. 15–20.
12. G. Knight, J. Noyes. Children's behaviour and the design of school furniture. // *Ergonomics*, 1999, vol 42, no 5. – P. 747–760.
13. J. Molenbroek, Y. Kroon-Ramaekers, C. Snijders. Revision of the design of a standard for the dimensions of school furniture. // *Ergonomics*, 2003, vol 46, no 7. – P. 681–694.
14. *School furniture handbook*. Paris : UNESCO, 1979.
15. Будинки та споруди навчальних закладів: ДБН В.2.2-3-97 [Чинний від 01.01.1998] К. : Держкоммістобудування України, 1997. – (Державні будівельні норми України).
16. Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу: ДСанПіН 5.5.2.008-01 [Чинний від 14.08.2001] К. : МОЗ України, 2001. – (Державні санітарні правила і норми України).
17. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
18. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. Ухвалено рішенням Колегії МОН 27.10.2016. – К. : МОН, 2016 – 40 с. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/Новини/2016/12/05/konczepczya.pdf>.
19. Меблі. Стільці та столи для навчальних закладів. Частина 1. Функціональні розміри: ДСТУ prEN 1729-1:2004 [Чинний від 01.04.2006] – (Державний стандарт України)